

До спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19
у Національному педагогічному
університеті імені М. П. Драгоманова

ВІДГУК

на дисертацію **ДОМБРОВСЬКОЇ ОЛЬГИ ВАЛЕРІЇВНИ**
«ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ОХОРОНИ ПРАЦІ В
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ»,

що подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.02 – *теорія і методика навчання*
(*технічні дисципліни*)

Актуальність теми наукового дослідження. Суспільно-економічні, політико-правові та культурні виклики сучасного європейського простору вимагають кардинальних змін в сфері надання освітніх послуг, зокрема, наданні послуг вищої освіти, яка в усіх розвинених країнах світу є пріоритетною, та виступає об'єктивним відображенням розвитку людського потенціалу. Відповідно до ст.3 Конституції України «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Зважаючи на це, сьогодні як ніколи, актуальним постають запити суспільства на збереження людського життя та здоров'я, зокрема у процесі професійної діяльності. Одним з таких запитів – є запит професійної підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців в галузі охорони праці. Саме належний рівень організації охорони праці на підприємстві чи установі є запорукою забезпечення належних умов праці, життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності. В свою чергу порушення вимог законодавства та нормативних актів в галузі охорони праці може спричинити на виробництві виникнення нещасних випадків, професійних захворювань та інших небезпек життю та здоров'ю працівників. Зважаючи на це, формування професійних компетентностей з питань безпеки та охорони праці майбутніх фахівців економічних спеціальностей є важливою складовою їх освіти. З огляду на це дисертаційне дослідження Домбровської Ольги Валеріївни, присвячене формуванню компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей, є необхідним і актуальним.

У дисертації чітко сформульовано об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження. Вони вдало визначили науковий пошук дисертанта на тлі усього того, що зроблено вже іншими дослідниками у вирішенні цієї важливої проблеми. Аналіз дисертаційного дослідження свідчить про вдалу спробу автора довести, що у педагогічній теорії і практиці недостатньо приділяється уваги обґрунтуванню і розробці системи формування компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей. Аналіз, причин виробничого травматизму і професійної захворюваності свідчить про те, що досить часто причиною нещасних випадків зі смертельними наслідками або важкими наслідками, аварій і профзахворювань є некомпетентність в галузі охорони праці керівних працівників, які, як правило і є випускниками економічних закладів вищої освіти, і які за службовим обов'язком зобов'язані займатися превентивними заходами щодо недопущення зазначених

негативних явищ, і несуть відповідальність за забезпечення безпеки виробничої діяльності. Особливістю дослідження Домбровської О.В. а є чітко виражений власний погляд на формування компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Варто зазначити, що дисертантка досить різнобічно, аргументовано висвітлила зміст, форми, методи і засоби формування компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей і довела необхідність формування цих професійних характеристик. Імпонує практичне значення дослідження, яке полягає в розробці теоретичних і методичних засад формування компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, зумовлено сукупністю завдань, що конкретизують мету, яка в полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці й експериментальній перевірці ефективності системи формування компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей. Поставлена мета роботи, однозначне формулювання об'єкта і предмета наукового пошуку, дали змогу здобувачці розробити логіку педагогічного дослідження, визначити його основні завдання і прийняти повністю обґрунтовану методіку дослідно-експериментальної роботи.

Основні результати та новизна рецензованої роботи полягають в тому, що дисертантом було теоретично обґрунтовано й подано вперше: – запропоновано модель фахової підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей з охорони праці у закладах вищої освіти на основі компетентнісного підходу до розробки програм навчальних дисциплін для здобувачів вищої освіти, чіткої цілезорієнтованості та прогнозованості результатів навчання; – розроблені методичні засади організації освітнього та виробничого середовища як засобу, спрямованого на якісне формування компетентностей майбутнього фахівця охорони праці; – створено систему формування компетентностей з охорони праці майбутнього фахівця з урахуванням можливості використання рівневих завдань, орієнтованих на дуальну навчальну програму; – аргументовано зміст та структуру навчальних дисциплін «Основи охорони праці», «Безпека життєдіяльності» а також встановлено педагогічну доцільність викладання навчальних зазначених дисциплін на основі дуального підходу;

удосконалено: – методичні підходи до організації та управління результативним навчанням здобувачів закладів вищої освіти в умовах функціонального використання освітнього та виробничих середовищ як засобу, спрямованого на якісну підготовку майбутнього фахівця охорони праці; – дидактичні та методологічні механізми реалізації дуального підходу стосовно змісту програм навчальних дисциплін професійної підготовки та відповідної їх інтерпретації через прогнозовані результати освітнього та виробничого процесів у закладах вищої освіти.

Практична цінність полягає в розробці теоретичних і методичних засад формування компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей, у процесі реалізації яких забезпечується

формування професійних компетентностей здобувачів вищої освіти з охорони праці на основі єдності та взаємозв'язку ефективного управління освітнім процесом, дуального принципу та відповідного освітнього середовища.

Матеріали дослідження знайшли практичне відображення в: – навчальних програмах дисциплін «Основи охорони праці», «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці в галузі» для фахової підготовки з охорони праці майбутніх фахівців економічних спеціальностей з врахуванням реального стану освітнього та виробничого середовища; – навчальних посібниках для студентів; – розроблених електронних навчально-методичних комплексах навчальних дисциплін «Основи охорони праці», «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці в галузі», які розміщені в модульному об'єктно-орієнтованому динамічному навчальному середовищі (MOODLE). Відповідно до поставленої мети, авторкою реалізовано такі завдання дослідження:

Здійснено уточнення змісту й сутності ключових понять дослідження, проаналізовано стан дослідження проблеми підготовки майбутніх фахівців з охорони праці в закладах вищої освіти у педагогічній теорії та практиці.

Розроблено модель системи формування компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Визначено організаційно-педагогічні умови формування компетентностей з охорони праці (уміння, навички, переконання, готовність до дій, звичка, професійне кредо) майбутнього фахівця.

Обґрунтовано та впроваджено в освітній процес зміст і методичну систему підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей з охорони праці в закладах вищої освіти.

Експериментально перевірено ефективність розробленої методичної системи формування компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей. На основі аналізу наукової-історичної, науково-педагогічної літератури здійснено етіологію і хронологію розвитку системи охорони праці в світовій та вітчизняній історії. Розглянуто основні етапи становлення вітчизняної системи охорони праці. Розглянуто осередки розвитку охорони праці як науки в Україні у зазначені періоди.

На основі теоретико-методологічного аналізу обґрунтовано концепцію та розроблено модель системи формування компетентностей з охорони праці майбутніх фахівців економічних спеціальностей в закладах вищої освіти, визначено організаційно-педагогічні умови, які сприяють ефективній реалізації запропонованої моделі. Розроблена модель системи підготовки майбутніх фахівців з охорони праці є відображенням авторської концепції як теоретико-методологічної основи підготовки майбутніх фахівців працезахоронної галузі – наукомісткої та високотехнологічної спеціальності. Розроблена модель дала змогу нам провести усвідомлений пошук оптимальних шляхів підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей з охорони праці та на кінцевому етапі експериментального дослідження допомогла співставити реальний стан із бажаним.

Проведено аналіз змісту практичної підготовки з охорони праці майбутніх фахівців у закладах вищої економічної освіти. Розглянуто

процедуру управління процесом підготовки фахівця з охорони праці, результатом якого є компетентний, конкурентоздатний, кваліфікований фахівець з професійним рівнем, який відповідає прогнозованими результатами навчання (обізнаність, переконання, світогляд, компетентність, готовності до вчинку, керованість самоосвіти тощо). Розглянуто механізм формування компетентностей майбутнього фахівця з охорони праці. Показаний зв'язок рівня компетентності фахівця з охорони праці з рівнем травматизму на підприємстві. Розглянуто систему інтегральних, загальних та професійних компетенцій; розроблено структуру і зміст освітнього середовища підготовки фахівця з охорони праці.

У результаті науково-аналітичного розгляду поняття «змісту професійної підготовки» ми визначили, що її слід розглядати як триєдину систему, яка складається з: професійно-педагогічної, професійно-інженерної та практичної підготовки, яка забезпечує формування професійних компетентностей (вміння, навички, переконання, готовність до вчинку, звичка, авторське професійне кредо) майбутнього фахівця економічних спеціальностей. З'ясовано, що забезпечення повноцінного формування компетентностей з охорони праці реалізується через вивчення таких навчальних дисциплін, як: «Основи охорони праці», «Безпека життєдіяльності», «Цивільний захист», «Безпечна експлуатація інженерних систем і споруд», «Надійність технологічних систем», «Охорона праці в невиробничій сфері», «Соціально-екологічна безпека, гігієна праці та виробнича санітарія», «Метрологія та ергономіка в організації охорони праці».

Розроблено та теоретично обґрунтовано систему формування компетентностей фахівців з охорони праці підготовки майбутніх фахівців, яка є відображенням формальної складової процесу формування професійних компетентностей в закладах вищої освіти. Вона складається з наступних структурних блоків: цільового, змістового, операційного, процесуального, результативного. Модель системи фахової підготовки майбутніх фахівців з охорони праці в закладах вищої економічної освіти побудована за визначеною тріадою: вимоги ринку праці (вимоги стекйхолдерів) – фундаментальна підготовка – професійна компетентність.

В роботі доведено, що підготовка здобувачів вищої освіти до діяльності з охорони праці є дуже важливим фактором, що дозволяє максимально зменшити рівень виробничого травматизму та кількість нещасних випадків під час професійної діяльності. Розкрито підсистему педагогічних умов формування компетентностей з охорони праці майбутніх фахівців, до якої увійшли: формування позитивної мотивації у навчанні; формування та розвиток професійної готовності фахівця; активізація навчально-пізнавальної діяльності відповідно до форми навчальної діяльності та індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти; ліквідація дублювання у змісті навчання; забезпечення тотального методичного супроводу усі видів занять через модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище (MOODLE). З'ясовано, що одним із головних показників рівня підготовки майбутнього фахівця є його ефективна професійна діяльність. Умовно ці показники поділяють на: особистісні, результативні і процесуальні.

Розглянуто організаційно-методичні умови реалізації розробленої системи формування компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей у процесі їх практичної підготовки.

Рукопис дисертаційного дослідження Домбровської О.В., складається із анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (289 найменувань). Повний обсяг дисертації 243 сторінки, основний зміст викладено на 179 сторінках. Робота містить 18 таблиць, 11 рисунків.

На основі аналізу змісту автореферату, дисертації можна стверджувати, що авторці властиве системне бачення шляхів розв'язання проблеми формування компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей, що дало можливість спроектувати методiku формування компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей, в якій логічно відображено організаційно-педагогічні умови, компоненти, критерії, та рівні сформованості компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей, що виражено в змісті, формах, методах та засобах формування. На підставі статистичного аналізу оброблених результатів дослідження зробленого у шкалі відношень, авторка надає такі висновки: Порівнюючи результати емпіричного значення критерію Вілкоксона-Манна-Уїтні для експериментальної та контрольної груп до початку експерименту, яке рівне 1,604, при критичному рівні значимості $\alpha=1,96$, авторка має підстави стверджувати, що характеристики рівня навчальних досягнень у цих групах до початку експерименту співпадають на рівні значимості 0,05. На підставі показника емпіричного значення критерію Вілкоксона-Манна-Уїтні (рівного 2,8483) для експериментальної групи до експерименту та після його завершення, при критичному рівні значимості $\alpha=1,96$, авторка має підстави стверджувати, що ймовірність відмінностей у характеристиках порівнювальних вибірок співпадає на рівні значень 95%. З цього можна зробити висновок, що система формування компетентностей з охорони праці майбутніх фахівців економічних спеціальностей є ефективною.

Дисертаційна робота оформлена згідно з чинними вимогами. Основні положення дисертаційного дослідження Домбровської Ольги Валеріївни відрізняються широкою апробацією на наукових конференціях різного рівня, семінарах, знайшли повне відображення у публікаціях авторки, кількість яких відповідає існуючим вимогам.

Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових виданнях. Результати дослідження Домбровської Ольги Валеріївни пройшли широке висвітлення у 10 науково-методичних працях, серед яких: 5 статей у наукових фахових виданнях, 1 з яких в іноземних наукових фахових виданнях; 1 посібників з методичних рекомендацій; 1 навчально-методичний посібник; 1 словник-довідник; 2 публікації у збірниках матеріалів і тез конференцій. Опрацювання дисертанткою численних джерел, дало змогу обґрунтувати та сформулювати основні положення дисертації. При цьому слід зазначити не

лише велику кількість джерел, а й їхню високу релевантність темі наукової праці.

Загальні висновки дисертаційного дослідження адекватні його завданням, повною мірою відображають зміст і структуру дисертації, чітко сформульовані та забезпечують цілісне сприйняття дисертаційної роботи. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертації.

Загалом, позитивно оцінюючи рецензоване дослідження, слід зупинитися **на деяких дискурсивних питаннях і побажаннях:**

1. У актуальності досліджуваної проблематики доцільно було б детально пов'язати із сучасними тенденціями, питання формування компетентностей з охорони праці у майбутніх фахівців, в умовах Нової української школи.

2. На с.130 дисертації авторка подає суттєвий опис роботи «Курсів навчальних дисциплін», що розміщені в модульному об'єктно-орієнтованому динамічному навчальному середовищі MOODLE, бажано було б подати «реальні практичні рекомендації», що застосовуються студентами під час організації та виконання самостійної роботи.

3. На нашу думку, в тексті автореферату автором недостатньо висвітлено уваги питанню взаємодії навчально-виховного та виробничого процесів яка породжує новий тип навчального процесу – виробничо-педагогічний (за визначенням авторки на с.6 автореферату).

4. На с.172 дисертації авторкою зазначено, що проведення зрізів успішності навчальних досягнень студентів проводилися за двома рівнями вищої освіти «бакалавр» та «магістр». Вважаємо, що робота значно б виграла, як би сформованість компетентностей з охорони праці у майбутніх фахівців в закладах вищої освіти, яка є відображенням формальної складової процесу формування професійних компетентностей, було системно подано окремими підрозділами при опрацюванні експериментальних даних.

5. Варто було б, на наш погляд, більш чітко проаналізувати особливості впровадження інформаційних технологій, при формуванні професійних компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Загальний висновок

Аналіз рецензованої дисертаційної роботи Домбровської Ольги Валеріївни «Формування компетентностей з охорони праці в майбутніх фахівців економічних спеціальностей», автореферату та опублікованих наукових праць, дає нам підставу стверджувати, що за актуальністю та глибиною, обсягом і оформленням, повнотою викладу основних положень та результатів у публікаціях відповідає паспорту спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (технічні дисципліни), профілю спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19 та вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, «порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів № 656 від 24.07.2013 р., зі змінами та доповненнями згідно з Постановами Кабінету

Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р. щодо кандидатських дисертацій, а її автор – Домбровська Ольга Валеріївна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (технічні дисципліни).

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з науково-педагогічної роботи
Дунайського інституту Національного
університету «Одеська морська академія»

I. M. Smirnova
І. М. Смирнова

« 20 » квітня 2021 року

Підпис підтверджує: гражівель

Chief E. I. Susak